

Курик Іонела Василівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Київський національний університет
технологій та дизайну (м. Київ)

Науковий керівник – д.ю.н., професор Оніщик Ю. В.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Забезпечення національної безпеки, як захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз, неможливе за умов ігнорування прав і свобод людини і громадянина, утвердження і забезпечення яких Основний Закон нашої держави визначив як головний обов'язок держави.

Про актуальність забезпечення прав людини і громадянина, в контексті національної безпеки свідчать як наявні наукові розробки, так і прийнята нормативно-правова база, яка не залишила поза увагою важливість окресленого питання. Так, пунктом 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року, національну безпеку України визначено як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз [3].

У наукових працях зазначається, що сутність національної безпеки (захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз) полягає у комплексному і рівноцінному поєднанні її складників (об'єктів), у функціонуванні цивілізованих гарантій і механізмів їх надійного захисту [8, с. 18].

Подібної думки дотримуються й інші дослідники, які вважають, що національна безпека – це категорія, що характеризує ступінь (міру, рівень)

захищеності життєво важливих інтересів, прав і свобод особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз або ступінь відсутності загроз правам і свободам людини, базовим інтересам і цінностям суспільства і держави [7, с. 20].

Визначаючи сутність національної безпеки слід звернути увагу на її об'єкти. Чинний Закон України «Про національну безпеку України» не містить такого поняття як об'єкти національної безпеки, в той же час, відповідно до ч. 1 ст. 3 цього Закону, державна політика у сфері національної безпеки та оборони спрямована на захист: людини і громадянина - їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства - його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави - її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища - від надзвичайних ситуацій [3].

Заразом, вважаю, що законодавець визначаючи спрямованість державної політики у сфері національної безпеки у зазначеному переліку не випадково перш за все вказав на захист людини і громадянина - їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод.

Пунктом 5 Розділу рішення РНБО «Про Стратегію національної безпеки України» від 14 вересня 2020 року, введеного в дію Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, серед пріоритетів національних інтересів України та забезпечення національної безпеки є зокрема, захист прав, свобод і законних інтересів громадян України [5].

Загальновідомо, що права людини є невід'ємними, неподільними, взаємозалежними, взаємопов'язаними та мають універсальний характер.

Водночас, права людини як комплекс непорушних свобод і юридичних можливостей можуть бути обмежені з міркувань національної безпеки, громадського порядку, публічного інтересу, територіальної цілісності.

Наразі найважливішим документом у міжнародній системі захисту прав людини визнається Європейська конвенція з прав людини від 4

листопада 1950 року, яку Україна ратифікувала 17 липня 1997 року, завдяки якій держави-члени Ради Європи намагаються забезпечити кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією права і основоположні свободи на національному рівні та гарантуючи дієву та ефективну систему їх захисту на наднаціональному (міжнародному) рівні. Заразом, Конвенція в інтересах національної, громадської безпеки допускає можливість втручання у право на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8), право на свободу думки, совісті і віросповідання (ст. 9), право на свободу вираження поглядів (ст. 10), право на свободу зібрань та об'єднань (ст. 11), свободу пересування (ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції).

З іншого боку, національна безпека спрямована на встановлення режиму відповідної та дієвої реалізації суб'єктивних прав як кожного громадянина зокрема, так і людини загалом. Усвідомлення останнього ґрунтується на тому, що права і свободи особистості посідають чільне місце нині серед найважливіших об'єктів політики національної безпеки, виокремлюючи цілісну, так би мовити, систему національної безпеки людини [9, с.99].

Коли йде мова про забезпечення прав людини, національну безпеку, в сучасних умовах протистояння військовій агресії російської федерації, необхідно зауважити, що введення воєнного стану передбачає обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб.

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», в указі Президента України про введення воєнного стану має зазначатися вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [4]. Відповідним указом є Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р. «Про введення воєнного стану в Україні», у якому визначено,

що «можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводяться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану...» [5].

Наразі можуть бути обмежені такі права та свободи фізичних осіб: право на недоторканність житла (ст. 30); право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31); право на невтручання в особисте і сімейне життя (ст. 32); свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України (ст. 33); право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34); право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38); право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації (ст. 39); право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41); право на підприємницьку діяльність (ст. 42); право на працю (ст. 43); право на страйк (ст. 44); право на освіту (ст. 53) [1].

Таким чином, аналізуючи сутність національної безпеки та забезпечення прав і свобод людини і громадянина у їх взаємозв'язку, можна зробити певні висновки, зокрема:

1) захист охоронюваних прав і свобод людини і громадянина, визначає спрямованість державної політики у сфері національної безпеки та є одним з пріоритетів її забезпечення, що безумовно свідчить про те, що між такими явищами як «національна безпека» та «права і свободи людини і громадянина» існує тісний діалектичний зв'язок;

2) права і свободи людини є важливим атрибутом правової держави та громадянського суспільства, водночас можуть бути обмежені з огляду на

вимоги національної безпеки. В умовах військової агресії російської федерації, введеного в Україні воєнного стану в контексті забезпечення прав людини слід зазначити, що їх обмеження можливе лише в тому випадку, якщо ці права прямо визначені та закріплені в Указі Президента України.

3) захист національної безпеки може бути підставою обмеження певних прав людини аж до відступу від зобов'язань щодо їх захисту, однак це має бути передбачено законом, викликано неможливістю у інший спосіб забезпечити захист національної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року.
3. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року.
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року.
5. Рішення РНБО «Про Стратегією національної безпеки України» від 14 вересня 2020 року, введене в дію Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020.
6. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 від 24 лютого 2022 року.
7. Гончаренко О.М., Лисицин Е.М., Вагапов В.Б. Поняття національної безпеки в контексті національних інтересів України. Наука і оборона. 2002. № 1. С. 18-24.
8. Співак В.М. Політико-правовий та соціокультурний виміри глобалізації: монографія. Київ: Логос. 2011. 416 с.;
9. Чижов Д.А. Національна безпека як елемент системи забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Держава та регіони. - Серія: Право. –

Магновський Ігор Йосифович,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри загальноправових дисциплін
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Одеський державний університет внутрішніх справ (м. Одеса)*

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ
ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ
У КОНТЕКСТІ МЕДІАЦІЇ**

Внутрішні суспільно-політичні та соціально-економічні перетворення в Україні спонукають до пошуку альтернативних і дієвих механізмів вирішення цивільно-правових спорів і конфліктів, які «супроводжують», так чи інакше, господарську діяльність держави, де особливе місце посідає медіація, що є ефективним інструментом додаткових можливостей щодо з'ясування та усунення певних непорозумінь між суб'єктами відповідних відносин. Незважаючи на достатню зарубіжну практику застосування медіації, в Україні вона тільки набирає обертів і спонукає до її розвитку з урахуванням міжнародного досвіду, що є одним із перспективних напрямків удосконалення застосування особливої позасудової процедури врегулювання суперечок.

На сьогодні, як наголошують дослідники О. Кармаза, Т. Федоренко та інші, очевидним є те, що кількість спорів і конфліктів, які виникають у житті людини та стосуються приватних чи публічних сфер її життя, є дуже значною. Частина цих спорів вирішуються у суді, частина – шляхом